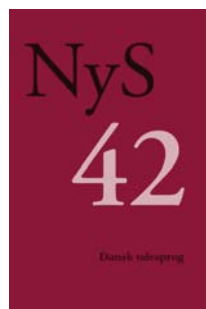

NyS

Titel:	Når værterne trykker den af. En funktionel analyse af nyhedsværternes trykbrug i TV Avisen
Forfatter:	Jonas Nygaard Blom
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier 42. Dansk talesprog,</i> 2012, s. 148-180
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Når værterne *trykker* den af

– En funktional analyse af nyhedsværternes trykbrug i TV Avisen

JONAS NYGAARD BLOM

Flere fremtrædende sprogkommentatorer har de seneste år kritiseret den mundtlige formidling i public service-medierne. Det såkaldte mumledansk har fået mest opmærksomhed (Skyum-Nielsen 2008a, Lund 2008, Davidsen-Nielsen 2008), men også værternes og journalisterens brug af emfatisk tryk¹ har i flere sammenhænge været negativt omtalt. Blandt andre har Julie Fabricius argumenteret for at de emfatiske tryk i radio og tv har gjort mediesproget til en ”syg afart af det danske sprog” (Fabricius 2010), og Peder Skyum-Nielsen har stillet en tilsvarende diagnose i sin bog *Godt dansk*, hvor ”trykkesygen” og ”tumpetrykkene” er kommet under behandling (Skyum-Nielsen 2008b: 391-393).²

”Trykkesygen” er Skyum-Nielsens kritiske betegnelse for et påstået overforbrug af emfatisk tryk i medierne der kan gøre det svært for seerne og lytterne at gennemskue hvad der er vigtigst i indholdet – her illustreret med et eksempel fra *Godt dansk*:

- 1) Og for eksempel US "A's bidrag af "bundne midler er "tredive gange "mindre.³

Fire informationer konkurrerer om modtagerens opmærksomhed, og det er mindst to for meget ifølge Skyum-Nielsen (2008b: 391).

Spottenavnet ”tumpetryk” dækker samtidig over en anden problemtype der ifølge Skyum-Nielsen er stærkt udbredt, og som består i at journalister og værter lægger hovedtryk på verber der normalt står tryk-svagt, og derved muligvis implicerer at nogen har påstået det modsatte af udsagnet – også selvom der ikke er dækning for det i konteksten.

- 1) Tony Blairs smil "er stivnet lidt på det sidste (Skyum-Nielsen 2008b: 393).

Selvom denne kritik muligvis er berettiget, så er den ikke velunderbygget videnskabeligt set. Der er nemlig ingen der nærmere har undersøgt journalisternes og værternes brug af emfatisk tryk i radio og tv.

I denne artikel vil jeg tage hul på en del af den manglende forskning inden for området ved at analysere trykbrugen hos nogle af de mest fremtrædende eksponenter for public service-dansk: nyhedsværterne i TV Avisen. Jeg vil undersøge trykkenes frekvens, fordeling og funktion og i forlængelse heraf diskutere om værternes brug af emfatisk tryk kan volde seerne forståelsesproblemer.

Samlet set besvarer jeg tre arbejdsspørgsmål i artiklen:

- I. Hvor hyppigt anvender nyhedsværterne emfatisk tryk i TV Avisen, og hvilke ordklasser fordeler trykkene sig på?
- II. Hvilke funktioner har de emfatiske tryk i nyhedsværternes speak?
- III. Kan værternes brug af emfatisk tryk føre til forståelsesproblemer, og i så fald hvorfor?

At jeg har valgt at undersøge netop TV Avisen, skyldes flere overvejelser. Først og fremmest står TV Avisen med et særligt public service-ansvar for at nyhedssproget er korrekt, præcist og forståeligt for alle (DR 2009: 3). Man må derfor forvente at værterne bestræber sig på at bruge de emfatiske tryk på en måde der hjælper seerne med lettere at forstå indholdet.

Derudover er TV Avisen i modsætning til TV 2 Nyhederne frit tilgængelig i digitalt format som podcast med høj lyd kvalitet, og endelig har udsendelsen på grund af dets faste antal værter bedre kunnet bruges til et afgrænset datasæt end for eksempel Radioavisen og P3 Nyhederne der i højere grad har haft skiftende værter.

Artiklen består af i alt fem dele. I første og anden del fremsætter jeg min arbejdshypotese og giver et teoretisk overblik over det emfatiske tryk som fonetisk, fonologisk, funktionelt og perciperet fænomen. I tredje del redegør jeg for mit datasæt og mine analysemetoder, og endelig fremlægger jeg i fjerde del mine resultater for derefter i femte del at nå frem til min konklusion.

Men først gælder det altså arbejdshypotesen.

HYPOTESE OG TEORI

Jeg har i artiklen arbejdet ud fra én overordnet hypotese: at værtens journalistiske *praksis* er med til at styre hans eller hendes sprogbrug (jf. Cotter 2010: 30 ff.), herunder brugen af emfatisk tryk.

Til daglig bruger vi først og fremmest det emfatiske tryk til at fremhæve væsentlige, fremsatte informationer (Togeby 2003: 131)⁴ eller til at sammenstille indhold (se videre nedenfor). Det gør nyhedsværten også, men ud fra nogle særlige kriterier og med et specifikt journalistisk formål. For værten handler det ikke blot om at formidle historien præcist, sagligt og objektivt, det handler også om at fange seernes interesse og fastholde den. Ord med stærk nyhedsværdi (Meilby 2009: 55 ff.) vil derfor forventeligt kunne være markerede med emfatisk tryk.

På samme måde kan oplæsningsnormerne i medierne, først og fremmest ønsket om en dynamisk og overbevisende oplæsning (jf. Fabricius 2010 og 2011), give nyhedsværten anledning til at bruge emfatisk tryk. I så fald vil der være tale om en særlig form for pragmatisk betinget trykbrug som kan være medie- og genrespecifik.

Hypotesen bygger på et funktionelt sprogsyn (Dik 1997, Hengeveld & Mackenzie 2008, Togeby 2003, Hansen & Heltoft 2011), og det samme gør artiklens teoretiske forudsætninger. Fokus ligger på hvad værterne *bruger* deres tryk til når de formidler nyheder til seerne. Beskrivelsen er derfor ikke kun fonetisk og semantisk, den er også pragmatisk.

Tryklets funktioner

Et tryk er ikke bare et tryk. Det findes i forskellige former og med forskellige funktioner. Hansen og Lund (1983: 10 ff.) regner med i alt fire overordnede typer: leksikalsk tryk, syntaktisk tryk, idiomatisk tryk samt relieftryk, dvs. pragmatiske tryk der normalt er bestemt af forhold uden for sætningsgrænsen, og som jeg i denne artikel kalder for emfatiske tryk.

De tre første tryktyper er udførligt behandlet i Basbøll (1995, 2005), Hansen & Lund (1983) og Scheuer (1995) og vil ikke blive berørt yderligere i denne artikel. De emfatiske tryk i dansk er til gengæld knap så velbeskrevne og er primært blevet udforsket fonetisk og fonologisk af

Nina Grønnum (1992 og 2005) og John Tøndering (2004). Følgende teoretiske gennemgang bygger flere steder på deres arbejde dog her vinklet på journalistisk sprogbrug.

I artiklen skelnes der mellem trykkets *udtryksfunktion*: emfase – i betydningen fremhævelse – og *indholdsfunktioner* fordelt på to interpersonelle niveauer:

- 1) Kommunikeret indhold:
  - **Sammenstilling** af to eller flere informationer (eksplicit eller implicit)
  - **Fokus** på væsentlig, fremsat information
- 2) Diskurshandling:
  - **Konativ markering** af afsenderens intention om at påvirke modtageren
  - **Emotiv markering** af afsenderens holdning til det der tales om

De to niveauer er lånt fra Hengeveld og Mackenzie (2008: 60 ff. og 87 ff.), der skelner mellem *det kommunikerede indhold*, hvor afsenderen forsøger at gøre klart over for modtageren hvad han mener med det han siger, og så *diskurshandlingen*, hvor afsenderen forsøger at regulere interaktionen uden at der nødvendigvis er tale om en talehandling der har en effekt på modtageren.

Begreberne *konativ* og *emotiv* stammer samtidig fra Roman Jakobsons beskrivelse af sprogets funktioner (Jakobson 1960). Den konative funktion (fra latin *conatus*, dvs. 'kraft', 'stræben') svarer stort set til Austins *perlokution* (Austin 1976: 109 ff.), men sigter i højere grad på afsenderens intention end selve effekten af talehandlingen.

Emfase

I dansk danner trykkene en rytmisk puls der skifter mellem trykstærke og tryksvage stavelser og på den måde opdeler sætningen i trykgrupper:

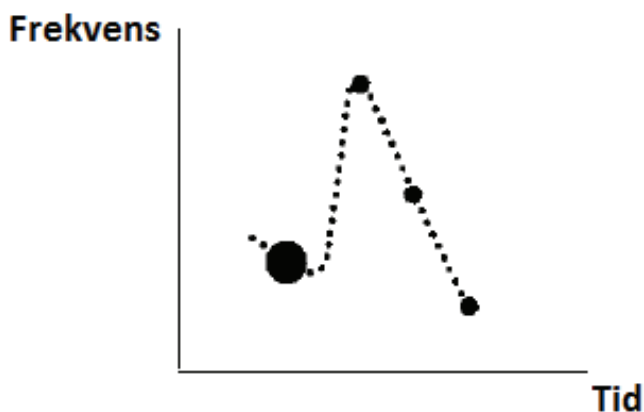
3) (Den stu)(l'derende havde) (l'læst på sin gramma)(l'tik)

Trykkene markerer samtidig de betydningsbærende ord i sætningen, her substantiverne og hovedverbet, hvilket indikerer at vi rent lydligt skelner mellem ”indholdstunge” og ”lette” ord når vi taler (jf. Basbøll 2005: 518 ff.)

Et godt gehør fortæller os derudover at trykket er nært forbundet med tonegangen eller sprogmelodien i dansk. Tonen stiger og falder hver gang der kommer et hovedtryk i sætningen, deraf betegnelsen *betoning*.

Det fænomen har Nina Grønnum undersøgt i detaljer (2005: 336 ff.). Hun har påvist at den trykstærke stavelse sætter gang i en særlig tonal bølgeform i københavnsk rigsmål: Tonen *stiger* umiddelbart efter et hovedtryk.⁵

FIGUR 1. STILISERET GRUNDTONEFORLØB I DEN PROSODISKE TRYKGRUPPE I MODERNE KØBENHAVNSK RIGSMÅL (GRØNNUM 2005: 338)

Det emfatiske tryk dannes først og fremmest ved at stigningen i et sådant grundtoneforløb er højere end normalt – dvs. at trykket er mere fremhævet fonetisk set – eller ved at speakeren svækker trykkene omkring et ord eller en stavelse (Grønnum 2005: 196 og 342). Derudover spiller de enkelte lydes varighed, stemmekvalitet og intensitet også en rolle i den akustiske dannelse af emfase (Grønnum 2005: 192). Det samme gør trykforskydninger.

Sammenstilling og fokus

På det kommunikerede indholds niveau kan afsenderen bruge det emfatiske tryk til at sammenligne eller kontrastere informationer og på den måde klargøre sammenhænge for modtageren.

- 4) I *Bru^xelles* besluttede EU's udenrigsministre at skærpe sanktionerne mod Libyen, og i *NATO* diskuterede forsvarsministrene et muligt flyveforbud i Libyen.⁶

Her sammenstiller trykkene de to omtalte steder og skaber på den måde kohæsi on i skiftet fra den ene aktør, EU, til den anden, NATO.

På lignende vis kan afsenderen bruge trykket til at skabe kontraster som er med til at relatere informationer til den øvrige diskurs:

- 5) Her får I nogle af de øvrige nyheder *her["]hjemmefra* i kort form (i modsætning til nyhederne udefra, dvs. de internationale).
- 6) Men, Henrik Lerche, hvor sikre kan vi egentlig være på at Gadaffis søn og børnebørn faktisk *"er* blevet dræbt? (i modsætning til at de ikke skulle være blevet dræbt).

Denne form for emfase kan også bruges til *korrektur* når afsenderen retter egne eller andres fejl:

- 7) En tur der skal fortælle ... der skal *"minde* resten af verden om det stærke bånd mellem USA og Europa.

Derudover kan afsenderen bruge det emfatiske tryk til at sætte fokus på informationer:

- 8) Liberal Alliances formand, Anders Samuelsen her, er en "travl" mand.

Ved at fremhæve *travl* kan afsenderen rette modtagerens opmærksomhed mod ordet og signalere at det er en væsentlig, fremsat information i det kommunikerede indhold (jf. Tøndering 2004: 79). Det vil sige at det emfatiske tryk sætter adjektivet i forgrunden af sætningen (jf. Dik 1997: 327 og Togeby 2003: 139).

Konativ markering

Man kan dog også argumentere for at værten fremhæver *travl* af årsager der ligger ud over det rent kommunikerede indhold. Trykket er nemlig her med til at fremhæve det *sensationelle* eller mere specifikt den *forargelse* som resten af nyheden formentlig skal udløse hos seerne:

Liberal Alliances formand, Anders Samuelsen her, er en "travl" mand. Han har ikke mindst travlt med at være landspolitiker her på Christiansborg som leder af Liberal Alliance, men han har også den her stol i Horsens Byråd. Ved to ud af tre møder står den imidlertid tom, ligesom Anders Samuelsens stol i det vigtige økonomiudvalg. Til gengæld er Anders Samuelsen en flittig foredragsholder. 300 foredrag holdt han sidste år. Og så sent som 21. februar i år udeblev han fra mødet i Horsens økonomiudvalg. Til gengæld kunne han fortælle på sin Facebook-profil at han holdt fem foredrag samme dag.

Det emfatiske tryk er på den måde med til at understrege over for seerne at Anders Samuelsen altså har *lidt for* travlt, og at seerne derfor har grund til at følge med i historien.

Noget tilsvarende gør sig gældende i følgende eksempel:

- 9) NATO har "bombet" bygningen her og dræbt Gadaffis søn og tre "børnebørn" ifølge det libyske styre. Ifølge styret var Libyens leder, Gadaffi, også selv i huset, men slap uskadt.

I første helsætning er der i alt seks fremsatte informationer: prædikaterne "bombet" og "dræbt", aktanterne "NATO", "Gadaffis søn", "de tre børnebørn" og kernen i kildeangivelsen "det libyske styre". Kun

”bygningen” kan siges at være en forudsat information fordi seerne samtidig kan se den i billedet.

Eksemplet viser at værten ofte fremsætter mange informationer i en nyhed fordi han hurtigt skal fortælle *hvem* der har gjort *hvad*, og eventuelt også *hvor* og *hvornår* det er sket, samt *hvordan* og *hvorfor*. Der er altså med andre ord flere fremsatte informationer som kæmper om at stå i forgrunden.

Ifølge Togeby (2003: 139 ff.) er det i sådanne tilfælde normalt den i logisk forstand sidste og yderste fremsatte information i *omsagnet* der står i forgrunden, altså den information som forudsætter de andre informationer, men ikke selv er forudsat. I første omsagn står ”bombet” derfor i forgrunden, og ”bygningen” som forudsat information i baggrunden, og det understreger værtens emfatiske tryk.

Hansen og Heltoft (2011: 76) påpeger desuden at sætningens fokus ofte udpeger en relevant fortsættelse af teksten. Det sker netop i det andet omsagn hvor objektet ”Gadaffis søn og tre børnebørn” bliver fulgt op i den efterfølgende sætning.

Spørgsmålet er så hvorfor værten vælger kun at fremhæve *børnebørnene* og ikke *sønnen* med det emfatiske tryk? På ny kan der være tale om et forsøg på at aktivere seernes interesse fordi informationen om børnebørnene kan vække anstød. På den måde handler nyheden ikke kun om det mislykkede forsøg på at dræbe Gadaffi, men også om de uskyldige ofre for NATO’s bombning.

Analysen understøttes af at værten senere netop spørger ind til børnebørnene da han taler med korrespondenten:

- 10) Men vi ser alligevel jubelscener da nyheden kommer frem om bombningen. Hvordan kan det være man ”jubler over at ”*børnebørnene* er blevet dræbt?

I artiklen bruger jeg betegnelsen *konativ* funktion om denne form for emfatiske tryk der har til hensigt at påvirke seerne på en bestemt måde. Mine kvalitative analyser (se videre nedenfor) indikerer at værterne blandt andet bruger konativt tryk til at:

- I. *fange* seernes interesse ved at fremhæve ord med stærk nyhedsværdi som for eksempel sensation, konflikt og identifikation,
- II. *fastholde* seernes opmærksomhed ved fortløbende at understrege kerneord og på den måde skabe en dynamisk oplæsning der skal få seerne til at opfatte indholdet som vigtigt og/eller spændende,
- III. *overbevise* seerne om at der er dækning for det der bliver sagt, dvs. at værten ved hjælp af prosodien understøtter sin journalistiske myndighed.

Alle tre typer vil blive eksemplificeret og diskuteret i gennemgangen af resultaterne.

Emotiv markering

Ud over den konative funktion kan det emphatiske tryk også udløse en emotiv diskurshandling (Grønnum 2005: 196) som især kommer til udtryk i fremhævelser af vurderende adjektiver (jeg er "*vild* med dig!) samt gradsadverbialer (filmen er "*rigtig* god!) eller holdningsverber (jeg "*hader* snaps!). Man må dog som udgangspunkt forvente at nyhedsværterne helt undgår at bruge emotive tryk da DR ifølge loven om radio- og fjernsynsvirksomhed skal levere en saglig, upartisk og objektiv formidling (Kulturministeriet 2011b). I mit datasæt forekommer ægte emotiv funktion da også kun i visse typer af direkte citater hvor værten imiterer kildens tonefald:

Og som hollænderne blandt andet siger: Vi "*gider* altså ikke holde i kø en halv time for at køre ind i Tyskland.

DATA OG METODE

Mit datasæt består af transskriberede klip fra i alt 35 TV Aviser optaget i foråret og sommeren 2011 med værterne Erkan Özden, Kim Bildsøe Lassen, Klaus Bundgård Povlsen, Steffen Kretz, Lillian Gjerulf Kretz, Line Gertsen og Tine Götzsche.⁷

TABEL 1. DATASÆTTET

	Vært 1	Vært 2	Vært 3	Vært 4	Vært 5	Vært 6	Vært 7	I alt
Udsendelser	5	5	5	5	5	5	5	35
Taletid	19:06	30:34	30:07	30:13	30:03	28:07	28:03	3:16:13
Ord	3.675	5.016	4.897	5.651	5.100	4.898	4.785	34.022

I analysefasen lyttede jeg alle udsendelser igennem tre gange. Under første gennemlytning noterede jeg ord som ifølge *mit øre* havde enten tydeligt eller svagt emfatisk tryk – tvivlstilfælde registrerede jeg som normal trykfordeling, dvs. uden emfatisk tryk.

Dernæst analyserede jeg trykkenes funktioner i mine anoterede data og excerperede undervejs de mest dækkende eksempler. Excerpteringsmetoden har den fordel at den på en enkel og overskuelig måde går i detaljer med analysens enkeltdele, men den er også forbundet med en række ulemper, først og fremmest at den tekstuelle sammenhæng er udeladt, og at eksemplerne forudsættes at være repræsentative for de dele af data der ikke gennemgås i analysen (jf. Blom 2011b).

Undervejs i mine analyser har jeg samtidig forsøgt at optælle forekomsterne af de forskellige trykfunktioner, men i mange tilfælde har det vist sig svært at fastslå *præcis* hvilken funktion der er tale om. De emfatiske tryk har nemlig ofte flertydige funktioner (se videre nedenfor), og det gør det vanskeligt at kortlægge dem kvantitativt. I stedet har jeg lavet en overordnet optælling af trykkenes frekvens og fordeling suppleret med kvalitative diskussioner af de forskellige trykfunktioner i datasættet.

ANALYSENS PÅLIDELIGHED

Indtil nu har jeg omtalt det emfatiske tryk som om det var en objektiv genstand i sproget man kan måle akustisk, men set fra modtagerens perspektiv er det emfatiske tryk en relativ størrelse. Som modtager opfatter vi kun et tryk som emfatisk hvis det skiller sig tilstrækkeligt tydeligt ud fra omgivelserne, og i mange tilfælde kan det være svært at vurdere hvor grænsen går mellem normalt tryk og emfatisk tryk; det afhænger dels af hvordan vi afkoder de omkringliggende stavelsers trykgrad, dels af hvordan vi opfatter afsenderens generelle toneleje, tonegang, stemmestyrke etc. (jf. Jacobsen 1995: 71). Man må som følge

deraf forvente at modtagerne i mange tilfælde opfatter trykkene forskelligt, og at nogle emfatiske tryk fremstår mere tydelige end andre (jf. Tønødering 2004: 30 ff.).

Jeg har derfor valgt at supplere mine analyser med en reliabilitetstest udført af otte sprogforskere fra Syddansk Universitet Odense.⁸ Forskerne blev sat til at gennemlytte et udsnit af mine data (30 sekunder med hver vært⁹) og samtidig markere ord som de følte sig sikre på var fremhævede med ekstra tryk. Der blev på den måde anvendt en enkel binær skala – emfase eller ikke-emfase – frem for et mere detaljeret vurderingssystem (jf. Jensen & Tønødering 2005a og 2005b, der påviser at perciperet prominens stort set vurderes ens uanset om testpersonerne bruger en skala med 2, 4 eller 31 point).

Jeg afspillede klippene fire gange i alt med lyd uden billedside¹⁰ – først i klippenes fulde længde, derefter delt op i sætninger der blev gentaget tre gange i træk med en lille pause imellem på tre sekunder. På den måde havde forskerne god tid til at notere og eftertjekke deres svar.¹¹

Jeg har tolket gennemsnittet af informanternes svar som et udtryk for trykkets *prominens*, dvs. fonetiske fremhævelse (Grønnum 2005: 342). Stor enighed er korreleret med stærk prominens (tydelig emfase), mens lav enighed er korreleret med svag prominens (utydelig emfase). På den måde følger jeg i fodsporene på Streefkerk m.fl. (1999) og Tønødering (2004), der tidligere har brugt lignende metoder hvor de har korreleret enighed med prominens.

Her følger et eksempel fra mine test der ved hjælp af vekslen- de skriftstørrelser illustrerer trykkenes prominens (tallet i parenteser angiver antallet af informanter – i alt otte – som har markeret ordet):

Børge Pedersen har haft **INDBRUD**⁽⁸⁾ i sit **sommerhus**⁽¹⁾ i **Nordjylland**⁽⁵⁾, og han er ikke den **ENESTE**⁽⁸⁾, for antallet af indbrud er nærmest **EKSPLODERET**⁽⁸⁾. Politiet mener at kriminelle **ØSTEUPRÆERE**⁽⁸⁾ kan stå bag en stor del. Antallet af østeupræere der bliver **sigtet**⁽⁶⁾ for **kriminalitet**⁽²⁾ herhjemme, er mere end **FORDOBLET**⁽⁸⁾ de seneste fire år. **Men**⁽¹⁾ vi begynder med **forhandlingerne**⁽¹⁾ om regeringens **2020-plan**⁽³⁾ der nu går ind i en **AFGØRENDE**⁽⁸⁾ fase. **Dansk Folkeparti**⁽²⁾ er parat til at slække på kravene, og **De Radikale**⁽¹⁾ har meddelt Socialdemokraterne at de agter at indgå et **forlig**⁽⁶⁾ med regeringen.

Jeg har samtidig inddelt prominensgraden i tre kategorier (høj, lav og meget lav/nul) for på den måde at kunne udregne overensstemmelsen mellem informanternes og min egen vurdering af de emphatiske tryk (tydelig, svag og meget svag/ingen emfase).

TABEL 2. DE NUMERISKE VÆRDIER DER ER ANVENDT I RELIABILITETSTESTEN

MIN ANALYSE		INFORMANTERNES SVAR		
Vurdering af tryk	Nominalværdi	Enige informanter	Grad af prominens	Nominalværdi
Tydelig emfase	2	6-8	Høj	2
Svag emfase	1	3-5	Lav	1
Ingen emfase	0	0-2	Meget lav eller nul	0

Man kan indvende at skalaen er for unuanceret og burde være opdelt i flere kategorier end tre, men da jeg har haft en relativt lille informantgruppe på otte personer, vil en finkornet skala være præget af for mange statistiske tilfældigheder i reliabilitetstesten.

Til at udregne reliabiliteten har jeg anvendt Krippendorffs alpha (Krippendorff 2004).¹² Hver vurdering har fået tildelt den numeriske værdi 0, 1 eller 2 (jf. tabellen ovenfor), og mine egne og informanternes svar er derefter blevet sammenlignet:

TABEL 3. RESULTATERNE FRA RELIABILITETSTESTEN (KRIPPENDORFFS ALPHA)

	Vært 1	Vært 2	Vært 3	Vært 4	Vært 5	Vært 6	Vært 7	Samlet
α	0.8908	0.7786	0.8604	0.8762	0.8630	0.8031	0.7870	0,8375
Par	88	73	68	76	69	50	76	500

Resultatet viser at mine målinger gennemsnitligt set ligger over grænseværdien 0.8 og derfor er pålidelige (jf. Krippendorff 2004: 238).

Alligevel har jeg valgt at se bort fra de svagere emfatiske tryk for i stedet fokusere på tryk med høj grad af prominens (tydelig emfase, $\geq 75\%$ af informanterne). Det har jeg gjort for at udelukke de usikre momenter i testen, dvs. emfatiske tryk med lav enighed, og fordi tydelig emfase må formodes at påvirke seerne mest.

Mine frekvensoptællinger viser dermed kun hvor mange *højprominente* emfatiske tryk der forekommer i nyhedsværternes speak. Man vil derfor kunne indvende at værterne bruger flere emfatiske tryk end dem der redegøres for i denne undersøgelse, og endog endnu flere fremhævelser hvis man også talte småpauser og kropssprog med.

RESULTATERNE

Trykøenes frekvens og fordeling

En beregning af trykfrekvensen giver et overordnet billede af hvor hyppigt de enkelte værter anvender emfatisk tryk i deres speak, og viser samtidig om der er forskel på værternes trykbrug kvantitativt set.

TABEL 4. RESULTATERNE FRA DEN KVANTITATIVE ANALYSE

	Vært 1	Vært 2	Vært 3	Vært 4	Vært 5	Vært 6	Vært 7	Samlet
Helsætninger	290	358	343	431	417	400	365	2604
Emfatiske tryk	283	533	482	248	462	424	328	2760
Frekvens (per helsætning)	0,98	1,49	1,41	0,58	1,11	1,06	0,9	1,06
Standardafvigelse (σ)	1,089	1,359	1,158	0,768	1,156	1,097	0,993	
Min. (per helsætning)	0	0	0	0	0	0	0	
Maks. (per helsætning)	5	8	6	4	7	6	4	

Samlet set ligger trykfrekvensen på 1,06 per helsætning, dvs. at værterne bruger cirka ét emfatisk tryk per helsætning i gennemsnit.

Vært 2 topper med 1,49 tryk, mens vært 4 i den anden ende af skalaen ligger på 0,58 tryk per helsætning. Det svarer til en forskel på 68 emfatisk tryk i en gennemsnitlig TV Avis¹³, hvilket tyder på at der er en vis grad af individuel variation i trykbrugen.

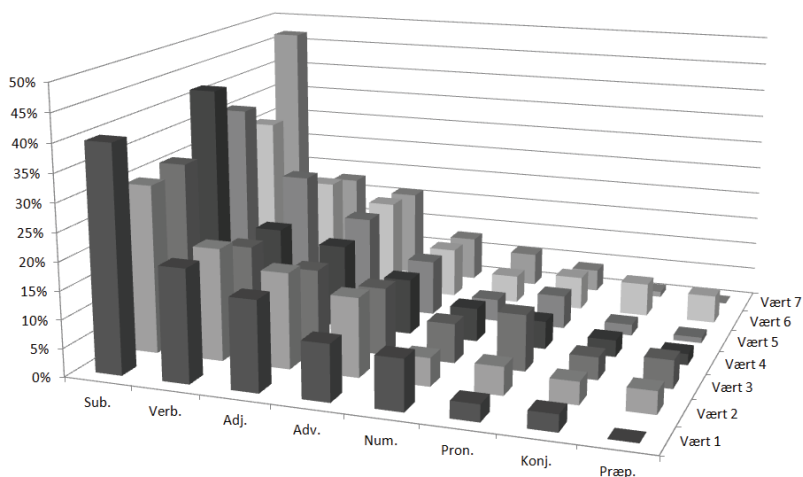
Standardafvigelsen ligger lavt for alle værter, men igen med en vis varians mellem vært 2 og vært 4. Forskellen understreges også af at vært 2's maksimum (8 emfatisk tryk i en helsætning) ligger dobbelt så højt som vært 4's (4 emfatisk tryk).

Kigger man på fordelingen af trykkene på ordklasser, er der til gengæld i det store og hele tale om en homogen trykbrug i TV Avisen. Værterne lægger først og fremmest emfatisk tryk på de indholdstunge ord såsom substantiver, verber og adjektiver, mens indholdslette ord som pronominer, konjunktioner og præpositioner i mindre grad får tildelt emfase (jf. Tøndering 2004: 62).

TABEL 5. FORDELINGEN AF DE EMFATISKE TRYK PÅ ORDKLASSER – PROCENTERNE ER RUNDET OP

	Vært 1		Vært 2		Vært 3		Vært 4		Vært 5		Vært 6		Vært 7		I alt	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sub.	114	40	162	30	148	31	104	42	166	36	134	31	155	47	983	36
Verb.	57	20	109	20	84	17	43	17	110	24	85	20	58	18	546	20
Adj.	44	16	88	17	67	14	36	15	79	17	74	17	53	16	441	16
Adv.	28	10	77	14	57	12	26	10	46	10	39	9	26	8	299	11
Num.	25	9	28	5	32	7	16	6	20	4	20	5	20	6	161	6
Pron	7	3	26	5	47	10	12	5	26	6	25	6	13	4	156	6
Konj.	7	3	20	4	21	4	7	3	10	2	27	6	2	1	94	3
Præp.	1	0	23	4	26	5	4	2	5	1	20	5	1	0	80	3
I ALT	283	100	533	100	482	100	248	100	462	100	424	100	328	100	2760	100

DIAGRAM 2. FORDELINGEN AF DE EMFATISKE TRYK PÅ ORDKLASSER

De kvalitative analyser går i dybden med de enkelte ordklasser, men inden da skal sprogekomentatorernes kritik kort berøres.

For hvad fortæller tallene her om den påståede «trykkesyge»? I princippet ganske lidt da diagnosen nødvendigvis må bero på en subjektiv vurdering af om en given trykfrekvens er høj eller lav, og om en given fordeling på ordklasser er optimal.

I *Godt Dansk* anbefaler Peder Skyum-Nielsen at man maksimalt bruger 1-2 emphatiske tryk per frase/helsætning (2008: 391; jf. også Vestad og Almes råd som er gengivet i note 2). Fra et funktionelt perspektiv er rådet vilkårligt fremsat, men fra en praktisk vinkel kan det alligevel have relevans at sammenligne værternes trykbrug med den præskriptive anbefaling – ganske enkelt fordi mange journalister og journaliststuderende har anvendt og fortsat anvender rådene som pejlemærke når de speaker.¹⁴

TABEL 6. FREKVENSEN AF HELSÆTNINGER DER INDEHOLDER FLERE END TO EMFATISKE TRYK

	Vært 1	Vært 2	Vært 3	Vært 4	Vært 5	Vært 6	Vært 7
Helsætninger med > 2 emphatiske tryk	28	71	51	7	44	38	23
Frekvens (per 100 helsætninger)	9,66	19,83	14,87	1,62	10,55	9,5	6,30

Alle værter overskrider anbefalingen, men der er forskel på hvor hyppigt de gør det. Vært 2 overskrider normen i rundt regnet hver 5. helsætning, mens vært 4 overskrider i hver 62. helsætning – en signifikant forskel der igen peger på at trykfrekvensen varierer.

Fra et præskriptivt perspektiv ligger trykfrekvensen altså for højt, men resultatet fortæller intet om trykkenes relevans og funktion i den tekstuelle sammenhæng. Vi ved med andre ord ikke om der er en motiveret grund til værtens valg af tryk.

Det er derfor nødvendigt at føje et funktionelt perspektiv til analysen.

Trykkenes funktioner

Mine kvalitative analyser viser at værterne som antaget bruger de emfatiske tryk til at sætte fokus på fremsat information, for eksempel her i en typisk trykfordeling fra datasættet:

- 12) Samfundet kommer til at betale *milli^oner* af kroner for den *rets^sag* der i disse uger kører ved retten i Glostrup.

Millioner (af kroner) er fremsat information. Det samme er *retssagen* der bestemmes kataforisk (Hansen & Heltoft 2011: 71) i den efterfølgende ledsætning. Ved at fremhæve netop disse ord hjælper værten seerne med at skelne fremsat information fra forudsat, og det sker hyppigt i datasættet:

- 13) Den islandske vulkan Grimsvötn spytter stadig aske højt op i luften. *Intensⁱteten* er dog gået *lidt* af udbruddet.

Den væsentlige, fremsatte information er i dette tilfælde ikke at vulkanen stadig er i udbrud, men at *intensiteten* nu er aftaget lidt. De emfatiske tryk er på den måde med til at understøtte vinklens bærende udsagn.

Værterne bruger dog ikke kun emfatisk tryk til at sætte fremsat information i forgrunden; trykkene bliver også anvendt til at sammenstille informationer for på den måde at tydeliggøre sammenhænge og modsætninger i indholdet:

- 14) "Først ville han bare narre sin "søn til at spise mere sundt. "Nu er det "bele byen der bliver ført bag lyset.

Tryk der fanger interessen

Dertil kommer at den hypotetiske antagelse om en konativ trykbrug også kan dokumenteres i data. Her lægger værten for eksempel ekstra vægt på adjektivet "ny" for at understrege nyhedens aktualitet over for seerne:

- 15) Familien her bag mig er en helt almindelig dansk kernefamilie: far, mor og tre børn. Og ifølge en "ny undersøgelse mener 73 procent af befolkningen at der stilles alt for få krav til børnene om at hjælpe til.

Strengt taget er det overflødigt at nævne at undersøgelsen er ny, for hvis den var gammel, ville der ikke være tale om en nyhed. Men ordet indgår alligevel og endda med særlig vægt fordi det understreger undersøgelsens aktualitet.

På samme måde bliver andre ord med stærk nyhedsværdi betonet for at fange seernes interesse, især ord der signalerer sensation:

- 16) Det er De Konservative der midt i regeringens forhandlinger om en vækstplan, smider et meget "uventet krav om helt nye skattelettelser på forhandlingsbordet.
- 17) For vi begynder i aften med nye dra"matiske detaljer om hvad der præcist skete da Osama bin Laden blev dræbt af amerikanske specialsoldater.
- 18) Lederen af verdens mest berygtede terrornetværk, al-Qaeda, blev dræbt i "dette¹⁵ hus i Pakistan ved en spektaku"lær operation udført af specialtrænede soldater.
- 19) Sidst De Konservative krævede skattelettelser, der gav det et "ramaskrig i fagbevægelsen og et "iskoldt forhold til regeringspartnere Venstre.
- 20) Vi ser jo altså en eksplø"sion i antallet af børn og unge der får den her medicin.

Ord der skaber identifikation hos seerne, bliver også fremhævet:

- 21) Og du kan gå ind på dr.dk og se hvordan "du som bankkunde er stillet hvis "din bank er i fare for at gå konkurs.
- 22) Per Arnoldi, formand for Statens Kunstråd, velkommen. Hvorfor skal "vi bruge skattekroner på det her [= et omdiskuteret kunstprojekt]?

Det inkluderende *vi* omfatter seerne (og værten), men ikke Kunstrådet, der har ansvaret for sagen i dette tilfælde. Der er derfor samtidig tale om en deiktisk betoning af modsætningen i en konflikt, en udpegning af *os* mod *dem*. På tilsvarende vis her:

- 23) Ja, og de står altså nu i "hver Vderes lejr med "hver "deres plan, blå plan og rød plan. Og nu skal de så hver især overbevise alle "os om at netop "deres plan er bedst for Danmark.

I eksemplet indgår der en del tryk, også flere end det præskriptive råd tillader, men de er alle motiveret konativt af nyhedsværdierne og intentionen om at fange seernes interesse.

Det samme gælder her hvor der indgår *seks* emfatiske tryk i én hel-sætning:

- 24) Og colaens "indtog i Danmark er "så specielt at der ligefrem er "forskere der har "specialt"seret sig i g"ganternes "kamp om det danske colamarked.

Værten vælger i eksemplet at fremhæve ord der forstærker a) det sensationelle ved at lægge emfase på det forstærkende *så*, b) det uventede der kommer til udtryk ved at *forskere* har specialiseret sig i noget så hverdagsligt som colaen, og c) konflikten i krigsmetaforikken i *indtog* og *giganternes kamp*. Alle sammen ord der er med til at gøre historien spændende.

Funktionelt set er logikken klar: De emfatiske tryk bruges ikke kun til at sætte fokus på fremsat information og sammenstille indhold, de

anvendes i høj grad også til at gøre seerne interesserede ved at fremhæve ord der understreger nyhedsværdien.

Det kan altså konkluderes at trykkene ikke nødvendigvis er ulogiske blot fordi der er mange af dem, og at årsagen til den – fra et præskriptivt perspektiv – høje frekvens øjensynlig er den konative funktion.

Tryk der fastholder opmærksomheden

Derudover kan trykbrugen i nogle tilfælde være motiveret af at værten fortløbende skal fastholde seernes opmærksomhed gennem en hel udsendelse og derfor kan have brug for rent prosodisk at signalere at indholdet er væsentligt og/eller spændende. Det ser man muligvis et eksempel på her, hvor værten lægger emfatisk tryk på de fleste af sine verber:

- 25) Pengene "går jo til oprørerne direkte som "udkæmper en krig mod Gadaffis tropper. Hvordan vil man så for"hindre at pengene bliver brugt til våben?"

Eksemplet illustrerer den tryktype som sprogrøgterne kalder for ”syg”, altså en overforceret trykbrug. Men funktionelt set kan trykkene meget vel være motiveret af at værten forsøger at gøre oplæsningen dynamisk ved at fremhæve ytringens centrale komponenter, prædikaterne i finit form. Alle prædikationer bliver således kodet som væsentlige.

Hvis værten ved at seerne er vant til at afkode emfatisk tryk som markør for noget nyt og vigtigt, kan han på denne måde anvende emfasen til at fastholde seernes opmærksomhed. Trykkene får da funktionen: ’Det her er vigtigt; bliv ved med at se med’ og indgår på den måde helt naturligt som en del af værtens praksisbårne prosodi. For værten handler det om at gøre historien interessant og spændende med stemmen, og de emfatiske tryk er ét greb der kan anvendes til at skabe denne effekt.¹⁶

Tryk der overbeviser seerne

Trykkene kan muligvis også have en anden type konativ funktion: *værtens forsøg på gennem prosodien at overbevise seerne eller kilden*. Det kan være svært at dokumentere direkte i værternes speak, men man ser

funktionen komme til udtryk i kritiske interview, for eksempel her hvor værten kræver et bekræftende svar fra Margrethe Vestager:

- 26) Kan du ikke "se at det her "skaber lidt en for"virring måske om "hvad det er der kommer til at ske efter et valg?

Når værten på denne måde lægger kraftigt overtryk på kerneordene i argumentationen, kan det være et forsøg på at overbevise Margrethe Vestager om at han har ret i det han siger.

Tryk på kopula og hjælpeverber

En lignende funktion er muligvis på spil i følgende eksempel der indeholder tryk på kopula og hjælpeverber:

- 27) I dag gik 330 medarbejdere hos IT-virksomheden CSC i strejke. Konflikten "er særlig problematisk fordi CSC driver en meget stor del af det offentliges it-systemer. Og de strejkende "er fra første dag sat under pres.

Kopulativt *være* står normalt tryksvagt når det efterfølges af et prædikat (jf. Scheuer 1995: 51 ff. og 199 ff.; Tøgeby 2003: 40), og det samme gør hjælpeverbet *være* når der følger et fuldverbum efter (Scheuer 1995: 43 ff.). Men i dette tilfælde er begge verber trykstærkt markerede, og der må derfor søges en anden forklaring til trykfordelingen.

Kritikerne antager i sådanne tilfælde at modtagerne forgæves forsøger at tildele verberne kontrastfunktion og derfor bliver forvirrede: *Har der da været tvivl om at konflikten er særlig problematisk? Hvem er uenig i at de strejkende fra første dag er sat under pres?*¹⁷ Konteksten giver ingen hints, og seerne opfatter derfor muligvis trykket som subjektivt argumenterende. Værten giver så at sige sig selv ret selvom ingen har påstået at han kunne tage fejl.

Trykkene behøver dog ikke at være ulogiske af den grund – i hvert fald ikke på et pragmatisk niveau. Mine analyser indikerer nemlig at værten anvender det emphatiske tryk til indirekte at overbevise seerne om at der er belæg for nyhedens vinkel/påstande: «Du bør være enig i det jeg siger.»

- 28) Vi kan alle huske hvor vi var den 11. september 2001, for det "er en dato der for altid vil være forbundet med Osama Bin Laden.
- 29) Den her udvikling "er simpelthen så dramatisk.
- 30) Og så ikke mere askesky i denne omgang, men der "er naturligvis mere om situationen i TV Avisen klokken 21.

I det sidste eksempel markerer adverbiet *naturaligvis* netop at værten forudsætter at seerne er enige i påstanden.

Samme form for implicit konsensus ser man når trykstærkt *være* optræder sammen med den dialogiske partikel *jo* – her i en række udpluk fra værternes ”spørgsmål og svar” (Q&A), med TV Avisens korrespondenter:

- 31) Nu "er der **jo** mange der har spekuleret i hvad Pakistans rolle er i det her, som du også nævnte før.
- 32) Men Claus, den her aktion "er **jo** også blevet kaldt præsident Obamas største sejr.
- 33) Og vi skal direkte videre til Mellemøsten fordi det her "er **jo** især en tale til den arabiske og muslimske verden.

Det lille *jo* markerer medsynspunkt (Christensen 2007:137) og indikerer på den måde at værten forudsætter at korrespondenten (og seerne) er enig(e).

Forklaringen gælder dog ikke for alle forekomster af stærktryk hvor man kunne forvente svagtryk:

- 34) [Mladić] "er blandt andet anklaget for massakren på op mod otte tusind drenge og mænd fra Srebrenica, for etnisk udrensning og for at have beordret belejring og beskydning af civilbefolkning "i Sarajevo. Thomas Ubbesen er nu med os "fra Haag. Og Thomas vi har hørt en masse andre fortælle "om Mladić.

Hvis seerne her – som formodet af kritikerne – tolker kontrast ind i præpositionerne, giver det ganske enkelt ikke mening at tragedien er sket *i* Sarajevo, at korrespondenten er med *fra* Haag, og at han fortæl-

ler *om* Mladić. I modsætning til følgende eksempel med en mere logisk lokativ kontrast:

- 35) Hvor stor støtte vil du vurdere at han [Osama bin Laden] og al-Qaeda egentlig har ^{"i} Pakistan? [i modsætning til *uden for* Pakistan].

Funktionelt set er der dog *på ny* en mulig forklaring på præpositions-trykkene.

Tryk på præpositioner

Hovedtryk på præpositioner forekommer relativt hyppigt i datamaterialet, men med visse individuelle variationer. Vært 1 og 7 undgår således næsten helt at lægge tryk på sine præpositioner, mens vært 2, 3 og 6 i flere tilfælde lægger tryk på deres (jf. tabel 5).¹⁸ Eksemplerne herunder dokumenterer samtidig at der lægges tryk på forskellige typer, og at forekomsten ikke er leksikalsk betinget.

- 36) Og strejken ^{"hos} CSC, den fortsætter indtil afstemningsdagen den 12. juni.
- 37) Og nyheden ^{"om} Osama bin Ladens død er naturligvis gået verden rundt i dag.
- 38) Og Melancholia her får premiere ^{"i} cirkus Cannes i morgen.
- 39) Og Ole Ryborg, hvor sandsynligt er det at det ender ^{"med} et indgreb fra NATO?
- 40) Ja, Steffen Gram, et nationalt sår hører vi her, prøv at beskrive betydningen ^{"af} det her for USA og for amerikanerne.

Præpositionstrykkene er tidligere dokumenteret af Jørn Lund i et sprog-brev til DR, hvor han advarer journalisterne mod at bruge dem: ”Jeg vil fraråde disse præpositionstryk. Der er ingen særlig begrundelse for at fremhæve forholdsordene – måske bortset fra det anstrøg af betydningsfuldhed, den talende måtte ønske at give sine ytringer.” (Hansen & Lund: 1984-1995, Sprog-brev 35).

Lund skitserer her den konative funktion som mulig årsag, og kigger man nærmere på datasættets eksempler, så understøtter de forklaringen. Det viser sig nemlig at værterne typisk placerer trykkene i

overgangssætninger mellem to sekvenser, fx fra indslag til nedlæg (eks. 37-39) og fra indslag til spørgsmål og svar med reportere eller korrespondenter (eks. 40-41), altså på steder hvor seernes interesse må formodes at dale fordi nyheden lukkes ned, eller der er ”pause” mellem to nyheder. Netop her er det særlig vigtigt for værten at fastholde seerne så de ikke zapper væk, og trykkene bruges derfor muligvis igen til rent prosodisk at signalere væsentlighed: ”Hæng på, det er stadig interessant.”

Nogle af præpositionstrykkene ser dog også ud til have en slags *relatorfunktion*¹⁹ der fremhæver skift i sted:

- 41) Og Søren Bendixen, du befinder dig i Osaka omkring 500 kilometer *"fra* atomkraftværket.
- 42) Og nu har vi Ole Ryborg med *"fra* NATO's hovedkvarter i Bruxelles.
- 43) Og så hopper vi tilbage *"til* Washington, til dig, Steffen Gram.

Her er præpositionerne med til at markere skiftet fra værtens placering i studiet til det sted hvor korrespondenten befinder sig. De normalt tryksvage præpositioner bliver på den måde sat i forgrunden for at fremhæve deres relatorfunktion.

Hypotesen understøttes af at værterne også i andre tilfælde bruger emfatisk tryk til at markere overgange i sted, for eksempel ved at lægge tryk på modalverber:

- 44) Og for eksempel *US*'s bidrag af *"bundne* midler er *"tredive* gange *"mindre*.²⁰
- 45) Nu *"skal* vi til Hornslet og den lokale idrætsforening hvor man lige som så mange andre steder oplever at man igen har fat i folk.
- 46) Og så *"skal* vi ind på Christiansborg hvor der også i dag er blevet forhandlet på fuld tryk.

Emfatisk tryk på sideordningskonjunktioner bliver også brugt på denne måde:

- 47) *"Og* Henrik Lærke, så har jeg dig med live.

48) "Og netop Beredskabsstyrelsen skal vi til.

De lokative præpositionstryk indgår samtidig i et særligt fraseringsmønster. Værten holder nemlig flere steder en lille pause før eller *efter* præpositionen:

49) Min kollega Thomas Ubbesen rapporterer / fra fronten / "ved Ras / Lanuf.

Samme mønster former sig også i sætninger der udtrykker en konklusion på en pointe, endda nogle gange så markant at ordet bliver opdelt, og bitryk får hovedtryk:

50) DSB's bud på den eftertragtede øresundsrute var / 'u / red'listiske / 'lavt.

51) Særligt terroraktionen [...] gjorde ham altså til verdens mest / 'efter / 'søgte / 'mand.

Der er øjensynlig tale om en mediespecifik oplæsningsstil hvor den finale del af sætningens rema deles op i mindre enheder – muligvis for at sikre at seerne får det hele med, også de omstændigheder der ofte slutter frasen af, og som der i andre sammenhænge ikke nødvendigvis lægges særlig vægt på.

I så fald bliver kombinationen af pauser og præpositionstryk brugt til at bryde informationsstrømmen op så seerne bedre har tid til at koble for eksempel steds- og tidsangivelser til prædikationen.

Også her ser trykkene altså ud til at have funktioner der hverken er syge eller tumpede.

TRYKKENES DIVERSITET - EN KONKLUSION

Mine analyser har vist at TV Avisens værter bruger cirka ét emfatisk tryk per helsætning i gennemsnit og især fremhæver ”indholdstunge” ord som substantiver, verber og adjektiver. Der er dog forskel på værternes trykfrekvens; nogle værter bruger mange emfatiske tryk, andre færre.

Alligevel er konklusionen *fra en præskriptiv synsvinkel* fælles da alle værter – mere eller mindre hyppigt – overskrider Skyum-Nielsens anbefalede maksimum på to emfatiske tryk per helsætning.

Funktionelt set er denne anbefalede norm dog vilkårligt fremsat. Der findes ingen beviser for at tre eller flere emfatiske tryk i en helsætning skulle volde seerne problemer. Tværtimod dokumenterer artiklens funktionelle analyser at en høj trykfrekvens hverken behøver at være umotiveret, ulogisk eller svær at forstå.²¹

Værterne bruger de emfatiske tryk til at:

- sætte fokus på væsentlig, fremsat information
- sammenstille informationer
- fange seernes interesse ved at understrege ord med stærk nyhedsværdi

Resultaterne indikerer desuden at værterne anvender trykkene på en dynamisk måde til at:

- fastholde seernes opmærksomhed
- overbevise kilderne og seerne

Derudover viser data at flere værter lægger emfatisk tryk på verber og præpositioner der i kontekstfri sammenhæng normalt er tryksvage, og som i den givne tekstuelle sammenhæng ikke har nogen klar kontrastbetydning. Denne trykbrug har kritikerne kaldt for ”tumpetryk”, men det ser ud til at trykkene er konativt motiveret, og at præpositionstrykkene derudover dels fremhæver lokative overgange, dels indgår som en del af et fraseringsmønster der giver seerne tid til at koble omstændigheder som tid og sted til prædikationen.

Samlet set kan det altså konkluderes at de emfatiske tryk har en række forskellige funktioner i mediesproget der er motiveret af den journalistiske praksis, og at kritikken af ”trykkesygen” og ”tumpetrykkene” bør tage højde for denne funktionelle diversitet. Det afgørende er ikke *hvor mange* tryk der bruges, men derimod *hvordan* de bruges.

Afslutningsvis skal det understreges at jeg i denne artikel kun har behandlet en udvalgt del af den samlede trykbrug i medierne, og at det derfor vil være oplagt at supplere ikke blot med en receptionsanalyse,

men også med en komparativ undersøgelse af trykbrugen på tværs af platforme, formater og genrer. Mit datasæt indikerer allerede at flere værter nedtoner deres tryk i interview, mens de omvendt bruger mange og kraftige emfatiske tryk i overskrifterne. Det tyder på at trykbrugen varierer efter den overordnede formidlingsfunktion.

Jonas Nygaard Blom
Center for Journalistik, Institut for Statskundskab
Syddansk Universitet Odense
blom@journalism.sdu.dk

NOTER

- 1 Jeg bruger betegnelsen *emfatisk tryk* om tryk der er pragmatisk betingede (jf. Scheuer 1995: 42). Et emfatisk tryk fremhæver ord ved at trykket eller trykfordelingen afviger fra default, dvs. 'normal' trykfordeling i en kontekstfri sætning. Der kan være tale om *overtryk* der er kraftigere end hovedtryk, men der kan også være tale om forskellige typer af trykforskydninger, f.eks. hovedtryk hvor der i kontekstfri sætninger normalt ville være tryktab (jf. Hansen & Lund 1983: 12 & Grønnum 2005: 196).
- 2 Kritikken af public service-mediernes trykbrug er dog ikke ny. Allerede i 1988 påpeger Erik Hansen at "Der er mange forstyrrende fejl mht. tryk" i et sprog-brev til DR (Hansen & Lund 1984-1995: Sprog-brev 29). Den påståede "tryk-kesyge" er heller ikke kun et dansk fænomen; i den engelsksprogede litteratur om mundtligt mediesprog finder man også henvisninger til ulogisk og overdreven brug af tryk i medierne (Mills 2004: 125). Særlig interessant er Vestad og Almes normative beskrivelse af emfatisk tryk (2006: 160), der peger på en række mulige pragmatiske årsager til og effekter af højfrekvent trykbrug i norsk mediesprog:
"Trykke én gong per setning. Særlig når folk skal framføre nyheiter, er det enkelte som legg sig til ein litt hektisk måte å bruke stemma på. Det kan komme av at dei legg vekt på for mange ord i kvar setning. Det kan også hende at dei er for pågåande, aggressive, autoritære eller noko i den retning. Dei overdriv, framføringa signaliserer *sensasjon!* utan god grunn. Dersom ein har ein tone som kan verka overdriven, kan ein stole på at nyheitsformatet *i seg sjølv* fortel at det som bliver presentert, er viktig" (Vestad & Alme 2006: 160)
- 3 Jeg markerer trykstærke stavelser med (ˈ), tryksvage med (˘) og emfatisk tryk med (ˉ). Jeg markerer samtidig emfasens virkeområde (skopus) med kursiv.
- 4 Jeg bruger Ole Tøgebys betegnelse *fremSAT* om informationer som afsenderen antager at modtageren ikke kender til ud fra konteksten (Tøgeby 2003: 131). FremSAT information står i modsætning til *forudsat* information, dvs. information som afsenderen antager at modtageren kender til, typisk fordi informationen har været nævnt tidligere i den givne sammenhæng. Andre teoretikere kalder denne skelnen for *ny* vs. *given*, men disse termer reserverer Tøgeby (og i forlængelse heraf jeg) til modtagerens kognitive informationslager (Tøgeby 2003: 132 og Blom 2011a: 97).

- 5 I jysk regionalsprog forløber trykmønsteret omvendt. Her *falder* tonen efter hovedtrykket (jf. Grønnum 2005: 341).
- 6 Dette og alle efterfølgende eksempler er hentet fra mit datasæt. For at gøre notationen overskuelig har jeg valgt kun at notere de emfatiske tryk jeg behandler i brødteksten. Andre emfatiske tryk i eksemplerne er derfor udeladt.
- 7 Værternes samlede speak har indgået i analysen, og klippene er hentet fra TV Aviser den 10.3. (21:00), 16.3. (21:00), 1.5. (18:30), 2.5. (18:30 og 21:00), 3.5. (21:00), 4.5. (21:00), 5.5. (18:30 og 21:00), 6.5. (21:00), 9.5. (18:30 og 21:00), 10.5. (18:30 og 21:00), 17.5. (21:00), 18.5. (18:30), 19.5. (18:30), 20.5. (18:30), 21.5. (18:30), 24.5. (18:30 og 21:00), 25.5. (18:30), 29.5. (18:30), 31.5. (21:00), 1.6. (18:30 og 21:00), 2.6. (18:30 og 21:00), 3.6. (18:30), 6.6 (18:30 og 21:00), 8.6. (21:00), 24.6. (18:30), 25.5. (18:30) og 26.6. (18:30). Værternes navne er anonymiseret i analysen da artiklen ikke har til formål at fremhæve eller kritisere enkeltpersoner.
- 8 Tak til professor Henrik Galberg Jacobsen, lektor Ebbe Grunwald, lektor Anna-Vibeke Lindø, journalistisk lektor og ph.d.-stipendiat Lene Rimestad, adjunkt Morten Boerriis, ph.d.-stipendiat Heidi Jøneh-Clausen, ph.d.-stipendiat Torkil Østerbye og ph.d.-stipendiat Jesper Tinggaard Svendsen.
- 9 De 30 sekunder er alle klippet fra starten af TV Avisen, hvor værten læser overskrifter op og speaker hovednyheden i billedet. Da brugen af emfatisk tryk muligvis varierer efter teksttype, var det vigtigt på denne måde at sikre sammenlignelig data. Man kan argumentere for at 30 sekunder er et for kort uddrag til at være maksimalt repræsentativt, men tidsgrænsen blev valgt af hensyn til testens validitet da enkelte informanter gav udtryk for begyndende koncentrationsproblemer mod slutningen af testen. Testen varede cirka 25 minutter i alt.
- 10 Flere af værterne fremhæver ord med deres kropssprog (ansigtsmimik, håndgestus eller torsobevægelse) og kan på den måde fremkalde et perciperet emfatisk tryk som ikke nødvendigvis opfanges med øret. For at undgå eventuelle fejkilder i den forbindelse har jeg udeladt billedsiden i analysen.
- 11 I testsvarene viste det sig at flere informanter havde noteret emfatisk tryk ved de såkaldte *bentoner* der normalt signalerer overbinding mellem buer og fraser (Koch og Kleinschmidt 2010: 121 og Schachtenhaufen 2008: 5), for eksempel her: ”Et sted hvor den ypperste kunst fra vores *land* skal vises frem for resten af verden.” Fem informanter mente at leddet havde emfatisk tryk, men det er et typisk træk ved oplæsning at speakeren går højere op i tone ved slutningen på et

længere led (her ledsætningen) for at binde buerne sammen i frasen. Hentonen kan derfor lige så vel skyldes tonegang og frasering som et fremhævende tryk. Også småpauser gav udsving i testsvarerne fordi de på samme måde som emfatisk tryk kan fremhæve et efterfølgende ord perceptorisk (jf. Skyum-Nielsen 2008b: 391). Flere af mine informanter udtrykte efter testen tvivl om deres svar i sådanne tilfælde. Nogle havde bemærket småpauserne og undladt at markere det efterfølgende ord, andre havde markeret ordet fordi pausen fik det til at fremstå med højere prominens. Af samme årsag har jeg i min reliabilitetstest valgt at udelade tvivltilfælde hvor prominensen kan være dannet af overbinding i tonegang eller af småpauser.

- 12 Jeg har udregnet alpha ved hjælp af Andrew Hayes' makro til SPSS (Hayes 2007).
- 13 Datasættet rummer 35 udsendelser med i alt 2604 helsætninger = 74 helsætninger per gennemsnitlig TV Avis.
- 14 Peder Skyums bog *Vellyden* og det tilsvarende kapitel i *Godt danske* har siden 2003 været brugt som undervisningsmateriale for journaliststuderende på blandt andet Center for Journalistik og for journalister og værter på DR, hvor Peder Skyum i en årrække fungerede som ekstern sprogkonsulent.
- 15 Værterne bruger flere steder emfatisk tryk til at fremhæve den deiktiske udpegning (jf. Scheuer 1995: 119) af et element i dækbillederne eller et element på baggrundsskærmen, eksempelvis: ”*Det her* er et af de kunstværker som Danmark bruger penge på ved den berømte Biennale i Venedig [billederne viser samtidig kunstværket].” Det kan tolkes som fokuserende emfase.
- 16 Det skal understreges at der tale om en hypotetisk analyse. Kun en supplerende afsender- og modtagerundersøgelse vil kunne afdække om værterne (u)bevidst forsøger at påvirke seerne ved hjælp af emfatisk tryk – og om de har held med det.
- 17 Der er dog ingen empirisk evidens for at seerne skulle blive forvirrede af den manglende kontrast.
- 18 Trykkene ser ikke ud til at være regionalt betinget. Både værter med jysk og sjællandsk baggrund lægger tryk på præpositionerne.
- 19 *Relator* skal her forstås i Viggo Brøndals forstand som en relation mellem to størrelser (Brøndal 1928), først og fremmest udtrykt gennem præpositioner, men også i kombinatorisk form gennem konjunktioner og verber.
- 20 Jeg markerer trykstærke stavelser med (´), tryksvage med (˘) og emfatisk tryk med (ˆ). Jeg markerer samtidig emfasens virkeområde (skopus) med kursiv.

21 Det kan dog ikke udelukkes at værterne visse steder tildeler tryk på en *utilsigtet* måde, f.eks. her:

”Og flygtningestrømmene er blot blevet voldsommere af at de nordafrikanske regimer er *faldet på¹ stribe*”.

Trykfordeling er normalt *faldet på¹ stribe*, men der findes en del andre lignende konstruktioner med enhedstryk, for eksempel *falde i¹ god¹ jord* og *falde på¹ halen*, og det har muligvis her resulteret i en form for trykrytmisk kontamination.

Også de syntaktisk betingede tryk bliver i visse tilfælde muligvis fordelt utilsigtet:

”Hvis man – herhjemme igen – regelmæssigt læser sin avis, eller man læser et blad, så er det svært ikke at støde på reklamer for forskellige uddannelser. Og *det* er faktisk blandt uddannelsesstederne der er en sand kamp om de studerende.”

Her viser det trykstærke pronomen *det* anaforisk tilbage til den foregående sætning, men pronominet skulle øjensynlig have været tryksvagt og markere begyndelsen på en sætningskløvning:

”Og *det* er faktisk blandt uddannelsesstederne der er en sand kamp om de studerende.”

Et sidste eksempel viser hvordan samme vært muligvis forvilder sig ind i en syntaktisk labyrinth – en såkaldt ”garden path” (Ferreira m.fl. 2001):

”Herhjemme er der begyndende sprækker i *den* brede enighed bag Danmarks deltagelse i krigen i Libyen.”

Her placeres hovedtrykket som om der ville følge en specificerende ledsætning efter.

Eksemplerne peger på at det i nogle tilfælde kan være en fordel for speakeren at notere trykkene i manuskriptet.

LITTERATUR

- Austin, J.L. (1976) *How to Do Things with Words*, 2. udg. Oxford: Oxford University Press.
- Basbøll, Hans (1995) "Degrees of stress in modern Danish: primary, secondary and tertiary", Jørgen Rischel og Hans Basbøll (red.) *Aspects of Danish Prosody*. Odense: Odense University Press, s. 21-48.
- Basbøll, Hans (2005) *The Phonology of Danish*. Oxford: Oxford University Press.
- Blom, Jonas N. (2011a) "Syntactic Complexity in Danish Radio News". *Nordicom Review*, vol. 32, Nr. 1, s. 93-109.
- Blom, Jonas N. (2011b) "Helt ude af diskurs – Excerpteringer af læsernes og lytternes diskursforståelse". *Synsvinkler*, vol. 43, s. 117-138.
- Brøndal, Viggo (1928) "Ordklasserne". København: C.E.C. Gad.
- Christensen, Tanya Karoli (2007) *Hyperparadigmer – en undersøgelse af paradigmatiske samspil i danske modusystemer*, 2. udg., ph.d.-afhandling, Roskilde: Roskilde Universitetscenter.
- Cotter, Colleen (2010) *News Talk*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davidson-Nielsen, Niels (2008) "Mumledansk i DR Drama". *Jyllands-Posten*, 19.6.2008.
- Dik, Simon C. (1997) *The Theory of Functional Grammar – Part 1: The Structure of the Clause*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- DR (2009) "Sprogpolitik for DR" (<http://www.dr.dk/NR/rdonlyres/D0F84992-F0E6-4107-A2B2-72B6F35B42D4/1199706/SprogpolitikFebruar20091.pdf>)
- Fabricius, Julie (2010) "Den gale formidling". *Information*, 30.6.2010.
- Fabricius, Julie (2011) "Forstår du hvad jeg siger?". *Politiken*, 19.12.2011.
- Ferreira, Fernanda, Kiel Christianson og Andrew Hollingworth (2001) "Misinterpretations of Garden-Path Sentences". *Journal of Psycholinguistic Research*, vol. 30, no. 1, s. 3-20.
- Grønnum, Nina (1992) *The Groundworks of Danish Intonation*. København: Museum Tusulanum Press.
- Grønnum, Nina (2005) *Fonetik og fonologi*, 3. udg. København: Akademisk Forlag.
- Hansen, Erik og Lars Heltoft (2011) *Grammatik over det danske sprog*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Hansen, Erik og Jørn Lund (1983) *Sat tryk på*. København: Lærerforeningens Materialeudvalg.
- Hansen, Erik og Jørn Lund (1984-1995) Sprog brevet 1-107. København: Danmarks Radio.

- Hayes, Andrew F. (2007) "Kalpha" (<http://www.afhayes.com/spss-sas-and-mplus-macros-and-code.html>).
- Hengeveld, Kees og J. Lachlan Mackenzie (2008): *Functional Discourse Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Jacobsen, Birgitte (1995) "Some practical and theoretical problems in the prosodic/pragmatic analysis of natural speech", Jørgen Rischel og Hans Basbøll (red.) *Aspects of Danish Prosody*. Odense University Press, s. 69-94.
- Jakobson, Roman (1960) «Closing Statements: Linguistics and Poetics», Thomas Albert Sebeok (red.) *Style in Language*. Cambridge Massachusetts: MIT Press, s. 350–377.
- Jensen, Christian og John Tøndering (2005a) "Perceived prominence and scale types", Proceedings, FONETIK 2005. (http://www.cphling.dk/~ng/danpass_webpage/danpasspublikationer/fon05_jens_tond.pdf)
- Jensen, Christian og John Tøndering (2005b): "Choosing a Scale for Measuring Perceived Prominence", INTERSPEECH. (http://www.cphling.dk/~ng/danpass_webpage/danpasspublikationer/ton_jen_interspeech.pdf)
- Koch, Dorthe og Lene Kleinschmidt (2010) *Find din stemme*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Krippendorff, Klaus (2004) *Content Analysis*, 2. udg. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kulturministeriet (2011a) "Bekendtgørelse af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed", (<https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=138757>)
- Kulturministeriet (2011b) "DRs public service-kontrakt for 2011-2014", (http://kum.dk/Documents/Kulturpolitik/medier/DR/public_servicekontrakt.PDF)
- Levinson, Stephen C. (1983) *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lund, Jørn (2008) "Sprogygt". *Politiken*, 12.4.2008.
- Meilby, Mogens (2009) *Journalistikens grundtrin*. 8. oplag, Århus: Ajour.
- Mills, Jenny (2004) *The Broadcast Voice*. New York: Focal Press.
- Schachtenhaufen, Ruben (2008) Prosodi og syntaks, upubliceret eksamensopgave. Københavns Universitet.
- Scheuer, Jann (1995) *Tryk på Danske Verber*. Odense: Odense University Press.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008a) "Gættelegen dansk". *Jyllands-Posten*, 8.4.2008.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008b) *Godt dansk*. Odense: Syddansk Universitetsforlag/DR.
- Streefkerk, Barbertje. M., Louis C. W. Pols og Louis ten Bosch (1999) "Towards finding optimal features of perceived prominence". *Proceedings of the XIVth International Congress of Phonetic Sciences*, s. 1769-1772.

- Tøgeby, Ole (2003) *Fungerer denne sætning*. København: Gad.
- Tønødering, John (2004) *Intonation og informationsstatus i spontane monologer – be-lyst ved prominensmålinger*, speciale. Københavns Universitet.
- Tønødering, John (2008) *Skitser af prosodi i spontant dansk*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.
- Vestad, Jon Peder og Bjarte Alme (2006) *Mediespråk*. Oslo: Det Norske Samlaget.